

Fundació Bosch i Cardellach. Sabadell

Document de treball pels debats de Territori i Cultura i per la proposta global: "Propostes bàsiques de ciutat en un moment de canvi d'etapa"

23 d'octubre de 2014

Pere Vidal

Sumari

Justificació

- 1.- Moment històric singular.
- 2.- Propostes globals estratègiques
 - 2.1.- Compartir un Relat de la ciutat
 - 2.2.- Compartir un Projecte de futur de la ciutat
 - 2.3.- Compartir un Projecte Cultural per la ciutat
- 3.- Propostes de planificació bàsiques i de referència a llarg termini des de la responsabilitat municipal
- 4.- Propostes polítiques de gestió col·lectiva
 - 4.1.- Les formes de la governança.
 - 4.2.- Propostes de confluència entre l'àmbit públic i l'associatiu i el privat
 - 4.3.- Propostes de seguiment permanent de la gestió relacionada amb els temes d'interès col·lectiu
- 5.- Caracterització de les Sessions de redacció de les propostes des de la Fundació
- 6.- Annex: El Patrimoni com a eina de coneixement

Desplegament

Justificació

La meua assistència a dues comissions de treball durant aquesta primera fase m'ha portat a reflexionar de manera conjunta i fer propostes que poguessin servir per les dues temàtiques.

Tanmateix he treballat per encàrrec en una reflexió sobre el patrimoni i la seva gestió de manera que he inclòs els trets principals de la reflexió en l'apartat del Projecte Cultural.

He pensat que aquestes reflexions, que tendeixen a ser globals i no pas específiques i detallades, podrien servir tant a un àmbit, el de Territori com el de cultura, i si ho creieu al conjunt de la reflexió que l'entitat faci i resumeixi al final.

Ja veureu que soc més partidari d'enfocar la reflexió a partir de poques propostes globals que de fer-ho amb gran extensió i detall. Crec que en aquesta etapa que ens trobem serà més efectiu aquest procediment

Tot el que he escrit són idees força per desplegar i afinar molt més. El que m'he vist en cor d'aportar és una certa organització i jerarquització dels temes de ciutat prioritaris i he intentat explicar en que poden consistir. La meua proposta ja veureu al final que consistiria en que durant una segona etapa els temes principals i prioritaris que siguin escollits es redactin millor i es tornin a discutir.

La proposta sobre el Projecte Cultural està en sintonia amb el que s'ha tractat a la mateixa Comissió, però no he incorporat al meu document les reflexions i el desplegament més afinat que s'ha fet en les tres sessions de la Comissió. En cas que el plantejament del document que presento es consideri útil, es pot complementar amb l'apartat de Cultura de la Comissió

He col·locat la reflexió sobre Patrimoni, com un Annex ja que té massa desenvolupament en relació als altres temes tractats. En tot cas pot ser útil en el cas que els Debats considerin que cal incidir en el tema de la gestió del Patrimoni.

1.- Moment històric singular. Som davant un final d'etapa, de tal manera que ens correspon un moment de reflexió global, ens cal efectuar un balanç de l'etapa i analitzar les característiques dominants de la mateixa

1.- L'impuls creatiu, social, polític de 1979 s'ha esgotat.

2.- Des de 1992 (Jocs Olímpics de Barcelona) comença la lenta caiguda de l'energia propulsiva. La política es substitueix per la gestió. El clientelisme i les burocràcies són pràctica cada vegada més estesa. Les pràctiques municipals instauren definitivament el predomini del càrrec polític per sobre dels criteris tècnics i es produeix la completa subalternitat dels funcionaris. L'estructura totalment piramidal és la forma

organitzativa i les quotes polítiques inviolables són la norma del repartiment de les responsabilitats i de la gestió pública. Es desferma la corrupció. La crisi econòmica i financera que comença el 2008 agreuja la situació, l'exaspera i posa en evidència l'esgotament. A Sabadell, els cas "Mercuri" afegeix a tot el procés un segell propi

3.- En el procés han desaparegut les reflexions globals i integrals. S'han consolidat els projectes, les "marques", "les franquícies", el benefici econòmic com a garantia de l'èxit. Han minvat les idees que han estat qualificades d'inútils, i situades al marge de la corrent impulsora del poder. En aquest sentit, s'ha cavalcat per sobre dels esforços efectuats anteriorment

4.- Són 35 anys de democràcia municipal, espai temporal inèdit al país. Els anys inicials destinats a les formulacions de reconstruir el país i les ciutats han culminat amb èxit general, i ha donat pas a uns altres de prosperitat econòmica i activitat intensa. També ha permès anar més enllà i ha propiciat uns canvis molt importants en la fesomia de la majoria de les ciutats i en les infraestructures del país. El "model Barcelona" ha anat molt més enllà i s'ha constituït com un èxit internacional de referència, i al seu rebuf altres ciutats també han experimentat puntes de reconeixement i de millora. Però després i per tant ara, hi ha un buit molt important de naturalesa molt diferent a altres etapes més o menys recents. És el propi procés qui s'ha esgotat. És la classe dirigent (política i econòmica) qui s'ha autoeliminat pel seu fracàs

5.- Cal doncs un reconeixement de la situació, dels perfils exactes de la mateixa. I dels que conformen el tarannà i la petita història de cada lloc i ciutat. I des d'aquesta presa de consciència col·lectiva dotar-se de les eines i de les posicions per impulsar un nou procés o etapa

6.- Així, en aquest punt convé debatre idees, parlar sobre la filosofia que ha de presidir la formulació del futur, situar-se més enllà de les propostes concretes i menudes de millora i canvi puntual. Convé dotar-se d'una manera de fer diferent, d'una reformulació o re-pensament general de les propostes urbanístiques. Convé proposar i debatre quina és l'organització més adequada per la nova gestió municipal

7.- Caldria compartir que som davant un canvi d'etapa i que cal repensar-ho tot de nou. I que sense aquest exercici no es pot procedir a renovar res. Com hem dit al principi, l'impuls està esgotat

8.- En sintonia amb aquestes idees, el debat que estem efectuant caldria circumscriure'l en aquest àmbit. I perquè sigui efectiu caldria que servís per interpel·lar de forma pública i concreta als candidats i partits que es presentin a les eleccions municipals de 2015. També per constituir una organització oberta i ampla

ciutadana que volgués seguir interpel·lant la gestió i els gestors escollits durant els quatre anys de govern contractat.

9.- Podríem ser capaços de concretar “un contracte públic” entre elegits i associacions d’electors per avaluar allò que es compleix i allò que no es compleix del contracte electoral? Podríem crear l’organització suficient amb la capacitat de fer aquesta feina de seguiment i avaluació? Podríem definir els índexs, els criteris d’avaluació? Es podria constituir un cert “Observatori” del compliment del contracte a favor o en representació dels electors? Qui en voldria formar part? Qui ens ajudaria?

2.- Propostes globals estratègiques

2.1.- Compartir un Relat de la ciutat: Què és la ciutat, com ha arribat fins avui, quins trets la caracteritzen que siguin vàlids per propulsar-la, quina “musculatura” te?

Sabadell ha d’ajustar la ciutat existent (allò que és realment, la seva història, les seves vicissituds, la història de la seva gent, el tarannà local existent, la qualitat o qualitats del seu escenari urbà o no urbà...) a la ciutat del futur (els models de desenvolupament que es proposen o proposin) i aquest o aquests han de dissenyar el complex instrumental per explicar-ho i explicar-nos-ho a nosaltres mateixos.

Caldria explicar com la ciutat ha endegat en cada moment la seva gestió i relacionar les característiques específiques físiques, socials i polítiques amb la manera que s’ha optat per gestionar el creixement i la transformació.

Difícilment podem treballar per la preservació de la Memòria de la ciutat sense compartir el que és.

Des d’on? Què cal explicar? Tot? Una estilització? Els fets més rellevants? Un conjunt divers de fets? Algunes idees per abordar la redacció del Relat:

a) Característiques bàsiques definitòries de la ciutat que la situen i l’acoten des del punt de vista de l’estructura i formació

- 1.- Ciutat amb un terme municipal relativament petit. I ampliat progressivament al segle XX
- 2.- Ciutat moderna, de creixement i expansió en les segles XIX i XX.
- 3.- Ciutat de factura i cultura industrial caracteritzada principalment per l’indústria tèxtil

- 4.- Ciutat que ha suportat un creixement singular a conseqüència de la immigració al segle XX i que la caracteritza fortament des del punt de vista de la forma de construcció i creixement com des del punt de vista social i cultural i lingüístic
- 5.- Ciutat que ha incorporat i interioritzat la capacitat de transformació i diversificació a finals del segle XX
- 6.- Ciutat mitjana dins Catalunya i situada dins de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, sense valors afegits de capitalitat ni centres de rodalía
- 7.- Ciutat amb tensions urbanístiques pròpies dels teixits de factura metropolitana o continus, dins d'un procés irreversible de singularització física, i sotmesa a les forces de degradació espacial i social pròpia de les perifèries
- 8.- Ciutat caracteritzada per un escenari dominant de matriu industrial. Complementàriament disposa d'un escenari o paisatge de tipus obert, molt humanitzat, que l'endinsa en la història, des del poblament rural i dispers

b) Característiques del procés de desenvolupament

1.- La ciutat en la seva primera etapa, la que comença el 1979, ha hagut de fer front a l'herència del franquisme i del "desarrollismo" dels anys seixanta i setanta. Ha hagut de superar la desintegració i la suburbialització. Ha hagut de front a la manca d'infraestructures de tota mena i d'equipament als barris.

D'altra banda el seu monocultiu econòmic basat en la indústria tèxtil, quan aquesta ha entrat en crisi i fallida, ha situat al conjunt de la ciutat en una situació de precarietat molt important que ha calgut reorientar i resituar

En aquesta etapa han estat deu anys dedicats fonamentalment a disposar d'un teixit que no es trenqui i preparat per iniciar una segona etapa reixida. Cal dir amb justícia que la ciutat des del primer moment, al mateix temps que dedicava les seves principals energies a pal·liar els dèficits acumulats, reflexionava i definia el seu futur. Recordem l'exposició Sabadell Proposa a l'inici dels vuitanta

- 2.- La ciutat en els 35 anys ha endegat un cert model de desenvolupament territorial i urbà
 - a) La diversificació dels sectors productius i creadors de riquesa (l'etapa post tèxtil)
 - b) La consolidació de la dualitat de centres comercials (Eix Macià i centre Històric)
 - c) L'ajut i aposta per les economies emergents i amb valors afegits
 - e) La consolidació com a ciutat mitjana, amb polítiques socials i equilibradores

3.- Però la ciutat no ha aconseguit de definir i impulsar amb claredat el seu projecte cultural i encara no s'ha aconseguit la formulació amb èxit i amb consens del rol de la ciutat dins l'espectre cultural. Podríem dir que no ha acompanyat el desenvolupament urbanístic amb un projecte cultural adaptat i que el reforci com a ciutat. Recordem el manifest "Sabadell, per un punt i apart" de 1990. El Mapa Cultural aprovat per unanimitat de tots els Grups municipal el 1995, ho va intentar però no va haver-hi el temps necessari per consolidar-se.

c) Quins escenaris d'interès el desenvolupament ha creat i destil·lat?

Ciutat caracteritzada per un escenari dominant de matriu industrial. Complementàriament disposa d'un escenari o paisatge de tipus obert, molt humanitzat, que l'endinsa en la història, des del poblament rural i dispers i que permet inserir el moment de creixement i desplegament, d'explosió, dins d'un continu històric anterior.

Quins serien els escenaris més rellevants per donar relleu i suport contextual a les peces d'interès patrimonial? Quins d'aquells tenen capacitat per evocar, tenen característiques pedagògiques per afavorir l'aprenentatge i el coneixement?

- a) El Parc Fluvial del riu Ripoll com espai especular i complementari del desenvolupament històric la ciutat
- b) L'espai obert exterior com espai receptacle del passat medieval de la ciutat
- c) a l'interior del teixit urbà, l'eixample menor de la ciutat, el centre històric i alguns carrers.

Són els dos àmbits amb peces intactes i encara contextualitzades, de molta qualitat en el conjunt. Són el que es podria conceptualitzar com a Territori Museu, complementari al teixit urbà caracteritzat per la superposició de capes on el context cal llegir-lo sovint entre línies, cal desxifrar-lo. Expliquen el tipus de relació entre el procés de creació de ciutat i el seu entorn

Són dos àmbits per actuar-hi a partir de tècniques diferents i amb l'objectiu de disposar d'un conjunt complementari i capaç de produir suficient coneixement i emoció per comunicar i mantenir l'interès per la memòria. Com per que formi part del Model de desenvolupament de la ciutat

d) Idees transversals per la definició de la fesomia característica de la ciutat: Aspectes que serien destacables històricament i altres que s'afegirien per completar-la

- a) La ciutat equilibrada i madura: No hi ha d'haver cap sector econòmic o social excessivament prevalent sobre els demés: Cal tendir als tres terços en la tensió adequada: l'àmbit públic, l'àmbit privat i l'àmbit col·lectiu o associatiu. Cap discurs ha de ser dominats respecte els demés i l'èxit rau en el respecte entre ells i en el reconeixement de les aportacions pròpies
- b) La ciutat sense esbiaixes massa evidents i pel contrari amb la rellevància de l'equilibri en el seu desplegament i desenvolupament
- c) La ciutat amb més independència política i social que alineacions ni filiacions. Una ciutat sense peatges obligats ni reconeguts, sense alineaments ni subordinacions. L'èxit o el fracàs de la ciutat és el de la seva gent
- d) Ciutat amb capacitat per la integració social, sense esdeveniments importants o característics i singulars de conflictivitat social. Sense escenaris de violència. Ciutat més de seny que de rauxa
- e) Ciutat amb capacitat per afavorir empreses i persones emprenedores i per prioritzar la capacitat de treball i esforç per sobre d'altres mèrits o valors comunitaris o socials
- f) La ciutat pedrera. La ciutat que aposta clarament pels seus propis recursos humans i per la part positiva de la seva història de desenvolupament. La ciutat on els seus més importants recursos de transformació i producció s'han basat en la gent

2.2.- Compartir un Projecte de futur de la ciutat: el model desitjat de desenvolupament de la ciutat

Definir un model de desenvolupament a llarg termini, identificable, conegut, compartit i fàcil d'entendre. Fàcil d'identificar-s'hi més enllà dels tòpics més o menys "patriòtics". Ajustar el que s'ha definit i endegat.

Sense un projecte de ciutat que ens faci competitiu, reconeixibles, que reforci els punts més forts i atractius i que permeti identificar-nos col·lectivament amb aquest futur és molt difícil ajustar les polítiques de transformació i creixement amb les protectores i defensives.

2.2.1.- Objectius estratègics de la ciutat del futur

- a.- Una ciutat que s'aferma amb el desenvolupament i desplegament d'un model de desenvolupament propi, de referència, orientador, conegut, assumit i definit
- b.- Una ciutat que treballa per aconseguir una major qualitat de vida per les persones que formen la seva comunitat. Una ciutat més justa, més inclusiva, més integrada. Una ciutat més viva i dinàmica

c.- Una ciutat facilitadora, propiciadora, acompanyadora de la vida dels seus habitants. La ciutat com escenari proactiu i dinamitzador de la confortabilitat social

d.- Una ciutat amb valors i recursos competitius per millorar els nivells de valoració i de referència en el context territorial i econòmic del país

e.- Una ciutat amb voluntat i interès per inserir-se satisfactòriament dins del seu context territorial. Amb voluntat per oferir una contribució al “problema” metropolità. Proposta de recuperar el projecte de “ciutat de ciutats” per l’Àrea metropolitana de Barcelona i per consolidar-se i exemplificar el model de ciutat mitjana a Catalunya

2.2.2.- Elements claus per la definició d’un model de ciutat

1.- La consolidació i manteniment dels trets que han format part d’alguna formulació del model:

- a) La diversificació dels sectors productius i creadors de riquesa (l’etapa post tèxtil)
- b) La consolidació de la dualitat de centres comercials (Eix Macià i centre Històric)
- c) L’ajut i aposta per les economies emergents i amb valors afegits

2.- La “reforma interior”. Plantejar el futur de la ciutat en la filosofia del PGO de 1993: La ciutat ha de “creixer” cap endins. Es repensa i no s’expandeix. Millora qualitativament, pensa i orienta el seu metabolisme:

- a) La Gran Via (espais edificables, els usos i activitats, l’espai públic, les connexions)
- b) La ciutat per a tots. Pels col·lectius més febles: nens i nenes; persones grans; persones amb discapacitats: Més espais exclusivament per a vianants, menys soroll, voreres més amples, menys desnivells. Dissenys més inclusius
- c) Les desigualtats espacials dins la ciutat com a segregació i exclusió. Diagnosi específica per barris i Plans Integrals. Polítiques inclusives i integrals. Revisió de polítiques socials, anàlisi en perspectiva i reorientació: VIMUSA i la política municipal d’habitatge
- d) Continuar i al mateix temps prioritzar la creació d’un Centre Històric de la ciutat. Potser un segon Pla del Centre després del de 1985
- e) L’empenta al “cluster” sanitari o Parc de Salut de Sabadell com a polaritat de valor científica amb capacitat de confluència i cooperació institucional, creació de llocs de treballs induïts i apropament amb les institucions docents
- f) Uns transports col·lectius integrats amb capacitat de comunicació interna i externa i amb la voluntat de facilitar les polítiques reductores de la mobilitat privada

3.- La integració de la totalitat de l'espai del terme municipal com al territori de la ciutat.

- a) Polítiques unitàries en la totalitat de l'àmbit i eliminació de les dualitats: dins/fora; centre/perifèria; espai dur/espai tou; espai urbà/espai no urbanitzable; centre de ciutat/anella verda; ciutat/rodal; espai ple/espai buit; espai dominant/espai subaltern
- b) Canvis en els models actuals de gestió municipal i en l'organització especialitzada en excés.
- c) La caracterització de l'espai obert tant a l'interior del teixit urbà com a l'exterior per definir projectes i polítiques integradores i reformuladores: nous dissenys, nous plantejaments per el tractament dels espais d'us públic i col·lectiu

4.- Els desplegament prioritari de la vertebració i estructuració de l'espai obert de Sabadell Una de les característiques rellevants del model de ciutat han de ser les polítiques i els projectes que posin en valor la totalitat de l'espai obert, especialment el situat més enllà del teixit urbà, però també aquell que està situat al seu interior.

5.- La política cultural com a eix predominant del model de desenvolupament de la ciutat

- a) El patrimoni i el coneixement. L'espai de la memòria. La gent com a patrimoni i recurs fonamental. d) Cal un plantejament que interioritzi activament i funcionalment la memòria i el coneixement dins de la gestió de la modernització i transformació. Cal que qualsevol peça que formi part de la memòria i del patrimoni de la ciutat, dins del teixit urbà o de l'espai obert, sigui actiu i així sigui considerat. Els processos de creixement i de transformació que són vius i creen activitat han d'incorporar tota mena de peces per integrar-les activament. En cas contrari no ens convé aquest procés de transformació o no són ben escollides les peces
- b) la integració de l'ensenyament, l'educació, els aprenentatges, les pràctiques associatives i la cultura
- c) La consolidació i millora d'algunes produccions i valors existents amb radicalitat: Els actors privats: OSV, Teatre del Sol, Amics de l'Òpera de Sabadell; Els actors públics: L'Estruch
- d) Per completar segons àmbit de cultura

2.3.- Compartir un Projecte Cultural per la ciutat

Definir i compartir un projecte cultural per la ciutat, adequat al seu escenari, al seu relat, al seu model i que li serveixi per convertir-se en un mirall de les persones.

Les crisis o febleses pròpies de les característiques de la formació de la ciutat i de les seves elits podrien canviar si el relat del futur ha incorporat la cultura com a característica incorporada a la fesomia de la ciutat, a la seva marca, al seu valor.

En tot cas, des d'aquest punt de vista podríem parlar de quin tipus de projecte cultural i convindríem que aquell que encaixés més fidelment amb el seu desenvolupament històric i representatiu: l'industrial

3.- Propostes de planificació bàsiques i de referència a llarg termini des de la responsabilitat municipal

1.- La Revisió del Pla General d'Ordenació de Sabadell

2.- Redacció, discussió i aprovació de Plans Integrals de Barri a tots els barris de la ciutat. Aquests Plans serien discutits per les persones de cada barri i permetrien fer una diagnosi integrada i no pas sectorial, després de la qual es podria plantejar el conjunt de propostes a curt, mitjà i llarg termini que s'aproveessin. Les propostes s'haurien d'adequar a les vicissituds econòmiques. Podrien contenir Microprojectes, Projectes, Programes

3.- La Redacció de Mapes Sectorials: Mapa Cultural actualitzat, Mapa esportiu, Mapa educatiu, Mapa de Salut (sanitat i esport); Mapa social (dades, sobre la població i els seus moviments); Mapa de producció o econòmic (indústria, serveis, comerç); Mapa de l'espai obert;

Aquests instruments de planificació a llarg termini (vint anys) de tipus sectorial, permetrien tenir un coneixement exhaustiu de cada sector i per tant un coneixement molt més acurat de la ciutat.

Cada Mapa sectorial aportaria una proposta de Model de ciutat des del punt de vista sectorial. El conjunt dels models aportats seguint les lògiques de cada sector farien possible disposar finalment d'un Mapa de Ciutat com a integrador de tots ells amb les modificacions i revisions pertinents. Aquest mapa de Ciutat seria la guia per desplegar-lo d'acord amb les obligacions legals i jurídiques adequades. Per exemple, pel que fa a l'urbanisme, seria la base per la redacció del nou Pla General d'Ordenació.

4.- Aquestes propostes podrien contemplar la possibilitat d'organitzar-se mitjançant Oficines pròpies i amb caducitat per tal de disposar de certa autonomia respecte l'organització municipal i amb una forma de direcció àgil, rigorosa i amb capacitat de comptar amb la col·laboració de les persones.

4.- Propostes polítiques de gestió col·lectiva

4.1.- Les formes de la governança.

La manera de fer, la sensibilitat en la gestió dels assumptes col·lectius. La ideologia de la gestió col·lectiva per a tothom. Cal incorporar en el procés de gestió i construcció de la ciutat d'un conjunt d'elements bàsics

per fer un canvi en relació als trenta cinc anys de democràcia municipal i adequar-se a les demandes i neguits de la societat avui

- 1.- La col·laboració de les persones afectades i de les interessades en la planificació i desplegament de la política municipal. Redefinir completament allò que s'ha anomenat "participació ciutadana"
- 2.- La informació abans, durant i després. La transparència
- 3.- Els valors incorporats als projectes i a les inversions: la cooperació, la col·laboració, la inclusió, el respecte per l'espai col·lectiu i pel privat
- 4.- La sostenibilitat com a base i referència
- 5.- L'avaluació de resultats. La definició de paràmetres d'avaluació. La capacitat d'experimentació

4.2.- Propostes de confluència entre l'àmbit públic i l'associatiu i el privat

- 1.- Afavorir l'apropiació social de la ciutat. La ciutat és de tots ha de ser utilitzada per tots. No hi ha usuaris, hi han ciutadans. Sense la cooperació dels tres sectors que hem caracteritzat com a actors del desenvolupament de la ciutat madura (públic, privat i associatiu) no es pot dinamitzar i rendibilitzar la ciutat. Possibilitat de crear un Organisme amb representació dels tres "braços"
- 2.- Crear Institucions independents amb reconeixement i capacitat de redactar els discursos i els relats
- 3.- Foment i avaluació dels processos de col·laboració, informació i transparència

4.3.- Propostes de seguiment permanent de la gestió relacionada amb els temes d'interès col·lectiu

Constituir un "Observatori" ciutadà pel seguiment i avaluació del compliment del contracte electoral

5.- Caracterització de les Sessions de redacció de les propostes des de la Fundació

Primera fase

L'actual, amb discussió temàtica per definir aquells temes que hauran de constituir els eixos bàsics de la proposta per la ciutat. I de la discussió sobre el to del document de propostes i la seva acotació i finalitat. Les diferències amb els Programes electorals partidistes. Les diferències amb els mètodes tecnocràtics i clientelars del processos de participació ciutadana

Segona fase

Encarregar la redacció a una persona o un petit equip dels Documents essencials i globals que hagin estat escollits a la primera fase. En proposo 6.

- 1.- Elements bàsics per la redacció del Relat de Ciutat
- 2.- Elements bàsics per la redacció d'un Model de desenvolupament de la ciutat pels propers vint anys (2015-2035)
- 3.- Elements bàsics per la redacció del Projecte Cultural de la ciutat pels propers vint anys (2015-2035)
- 4.- Propostes de planificació bàsiques i de referència a llarg termini des de la responsabilitat municipal
- 5.- Propostes polítiques de gestió col·lectiva
- 6.- Bases per la constitució d'un Observatori Ciutadà de seguiment i avaluació del contracte polític de ciutat

Tercera fase

Discussió per Comissions dels Documents elaborats per encàrrec. I Notes per les seves rectificacions, modificacions o ampliacions que calgui. Els anteriors "escriptors" dels Documents redactarien el Document definitiu.

6.- Annex: El Patrimoni com a eina de coneixement

La política sobre el patrimoni ha de formar part del projecte de ciutat, ha de ser-ne part activa i el desenvolupament urbanístic ha de ser pro actiu amb la utilitat del patrimoni

Considerem que el patrimoni ens permet explicar la història del lloc, interpretar-la i debatre-la. No podem separar la concepció i gestió del Patrimoni de la política cultural o del projecte cultural i per tant tampoc podem separar-la de la política ciutadana

1.- Reflexió global en un final d'etapa.

- a) Som davant un canvi d'etapa i que cal repensar-ho tot de nou. I que sense aquest exercici no es pot procedir a renovar res. L'impuls democràtic de 1979 està esgotat
- b) Tota reflexió ha de suposar un balanç de l'etapa i analitzar les característiques dominants de la mateixa
- c) La reflexió hauria de fer-se en clau global, en clau de proporcionar elements per iniciar tot continuant, una nova etapa, diferent i que s'adeqüi als nous temps, a la nova situació econòmica i cultural i que sigui capaç d'impulsar un futur per la ciutat.

2.- Quina ciutat? Per encaixar i acotar les discussions.

- 1.- Ciutat amb un terme municipal relativament petit. I ampliat progressivament al segle XX
- 2.- Ciutat moderna, i especialment contemporània, de creixement i expansió en les segles XIX i XX.
- 3.- Ciutat de factura i cultura industrial caracteritzada principalment per l'indústria tèxtil
- 4.- Ciutat que ha suportat un creixement singular a conseqüència de la immigració al segle XX i que la caracteritza fortament des del punt de vista de la forma de construcció i creixement com des del punt de vista social i cultural i lingüístic. Ciutat amb dues cultures i llengües
- 5.- Ciutat que ha incorporat i interioritzat la capacitat de transformació i diversificació a finals del segle XX
- 6.- Ciutat mitjana dins Catalunya i situada dins de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, sense valors afegits de capitalitat ni centres de rodalia
- 7.- Ciutat amb tensions urbanístiques pròpies dels teixits de factura metropolitana o continus, dins d'un procés irreversible de singularització física, i sotmesa a les forces de degradació espacial i social pròpia de les perifèries

3.- Característiques del procés de desenvolupament

1.- La ciutat en la seva primera etapa ha hagut de fer front a l'herència del franquisme i del "desarrolismo" dels anys seixanta i setanta. Ha hagut de superar la desintegració, la suburbialització. La creació d'infraestructures de tota mena, l'equipament dels barris.

D'altra banda el seu monocultiu econòmic basat en la indústria tèxtil quan aquesta ha entrat en crisi i fallida ha situat al conjunt de la ciutat en una situació de precarietat molt important que ha calgut reorientar i resituar

Han estat deu anys dedicats fonamentalment a disposar d'un teixit que no es trenqui i preparat per iniciar una segona etapa reixida. Cal dir amb justícia que la ciutat des del primer moment, al mateix temps que dedicava les seves principals energies a pal·liar els dèficits acumulats, reflexionava i definia el seu futur. Recordem l'exposició Sabadell Proposa a l'inici dels la dècada dels vuitanta

- 2.- La ciutat en els 35 anys ha endegat un cert model de desenvolupament territorial i urbà
 - d) La diversificació dels sectors productius i creadors de riquesa (l'etapa post tèxtil)
 - b) La consolidació de la dualitat de centres comercials (Eix Macià i centre Històric)
 - c) L'ajut i aposta per les economies emergents i amb valors afegits

f) La consolidació com a ciutat mitjana, amb polítiques socials i equilibradores

3.- Però la ciutat no ha aconseguit de definir i impulsar amb claredat el seu projecte cultural i encara no s'ha aconseguit la formulació amb èxit i amb consens del rol de la ciutat dins l'espectre cultural. Podríem dir que no ha acompanyat el desenvolupament urbanístic amb un projecte cultural adaptat i que el reforci com a ciutat. Recordem el manifest Sabadell punt i apart de 1990. El Mapa Cultural ho va intentar però no va haver-hi el temps necessari per consolidar-se.

4.- La gestió del Patrimoni en aquest context de desenvolupament urbanístic. Els instruments i la gestió del patrimoni. *Els Plans especials com a polítiques defensives fonamentades exclusivament en la protecció*

4.1.- El procés de desenvolupament urbanístic i les seves prioritats

La ciutat s'ha desenvolupat prioritàriament a partir dels criteris de desenvolupament urbanístic el qual a partir de 1979 ha estat subjecte a la condició de no fer desaparèixer algunes de les seves peces més preuades.

Com més capacitat i desig de desenvolupament mes por i inseguretat per les peces preuades, que constituïen sovint una molèstia i no eren objecte d'interès pels actors del desenvolupament al no considerar-se funcionals al canvi i a la transformació

La política de protecció de les peces del Patrimoni s'ha caracteritzat així per:

a) Seleccionar una mostra de les millors peces de la ciutat des del punt d'interès prioritari de tipus arquitectònic i intentar protegir-les, és a dir, evitar que fossin enderrocades. El Catàleg o llista de les peces que es salvaran i les normes que permeten en aquestes peces intervenir-hi quan hi hagi voluntat d'actuació i de canvi d'us. L'instrument ha estat el Pla Especial de Protecció del Patrimoni.

b) Una gestió fonamentada en la defensa de les peces singulars davant la por a la seva desaparició provocada pel mateix dinamisme de la ciutat i dels seus agents

c) Sovint s'ha tractat de salvar peces singulars i inactives, o en perill de ser definitivament inactives. Mai com a peces actives dins d'algun sistema o teixit funcional

d) Ha estat una gestió separada de la resta de les que han transformat la ciutat. Ha estat una gestió aïllada, a contracor, mal viscuda. Diguem que una gestió "antisistema" dins del mateix sistema

e) No hi han hagut mesures efectives de tipus proactiu, d'acompanyament o d'ajut. Els instruments de protecció han estat obligacions, no pas ajuts o confortos. I la discussió s'ha centrat en ella mateixa

- f) Gestionada principalment pel mateix Departament d'Urbanisme que és l'autor i promotor públic del desenvolupament urbanístic de la ciutat, sense àmbit autònom o específic i preparat per aplicar polítiques defensives més amplies
- g) Sense protocols de mediació ni discussió entre ciutat i institució que s'ha corregit en la segona etapa democràtica
- g) Majoritàriament la gestió l'han encapçalada i dirigida els arquitectes. Normalment ajudats i complementats per altres professionals com els historiadors, però sempre com a directors. La justificació ha estat que la singularitat de les peces a escollir es determinava pels seus valors o qualitats arquitectòniques, principalment i no pas per contribuir al relat del record o de la memòria de l'activitat de la ciutat en el seu passat

4.2.- El resultat en la protecció de les peces d'interès patrimonial

- a) Com és natural tenim avui efectivament "salvades" un conjunt de peces d'indubtable valor arquitectònic
- b) Però també en general i amb totes les excepcions que calgui, tenim una enorme dificultat per que aquestes peces ens proporcionin elements evocadors i pedagògics, necessaris per facilitar precisament el coneixement, el record i la memòria. És el problema de la descontextualització. De la singularitat de la peça aïllada. O de l'estranyesa, impossible de resoldre en molts casos, entre els nous usos i la carcassa i els espais refets. (Estació Renfe Centre, Vapor Badia, Vapor Buxeda Vell, Església de Sant Pau de Riu Sec)
- c) Tenim un conjunt molt important de peces protegides però inactives i situades al marge de la vida de la ciutat
- d) Tenim un problema doncs. De desenvolupament i sobre tot del sentit dels desenvolupament i de la transformació, a dins del teixit urbà i a fora.

4.3.- Els efectes d'aquesta gestió a la ciutat: Un estat d'ànim caracteritzat pel neguit, el malestar i la insatisfacció davant del patrimoni que ha esdevingut sovint "el problema" del patrimoni.

- 1.- El malestar i la insatisfacció com a sentiment persistent i continuat de gaire be tothom, Ja abans de la democràcia municipal de 1979 i també després. Podríem dir que des de l'acabament de la guerra civil: 75 anys
- 2.- Sentiment que ha creat al meu judici la idea del "problema" del patrimoni com a punt de partida i com a ambient que envolta qualsevol acció al voltant del patrimoni
- 3.- No hi ha èxits reconeguts (encara que hi siguin puntualment). Mai un èxit puntual és capaç de canviar l'ànim. Sempre es treballa sota sospita. "Cap projecte concret és capaç de resoldre el malestar". Perquè el que no es resol és l'encaix global ni el futur global i compartit

4.4.- Les causes del malestar

- a) D'alguna manera s'ha respirat i es respira una certa desorientació al voltant de la definició del patrimoni, de la seva utilitat, de la seva funcionalitat real, del seu paper dins de l'organisme ciutat
- b) La falta d'un Relat de ciutat que ens permeti reconèixer els tres principals i definatoris del la seva història ja sigui en el procés de construcció material com en la vessant de les condicions i característiques de lla seva gent i de les seves organitzacions. Dels seus esforços i llegats
- c) La falta d'un encaix entre la política sobre el patrimoni i el projecte cultural
- d) El desfasament entre el projecte urbanístic i el projecte cultural

4.5.- Algunes idees per la caracterització i gestió del patrimoni

a) Relacionar fermament el patrimoni amb el coneixement. El Patrimoni és una eina de coneixement i d'explicació de la memòria de la ciutat. I aquest coneixement és un actiu per la ciutat i pel seu futur

El patrimoni l'entenc molt estretament relacionat amb la Memòria i per tant aquesta és interessant quan ens reporta coneixement.

Quan aquesta memòria es refereix a un espai concret, la ciutat i el seu territori, ens ha de servir per explicar-nos el passat de manera oberta i amb possibilitats d'interpretació

Ens ho ha d'explicar com a retorn de l'acció anterior cap el futur que ara és aquí.

Veiem els canvis que els Museu fan en les seves col·leccions fixes per tornar a explicar el passat. Estem acostumats a admetre-ho quan es tracta de col·leccions de bens mobles però en costa mes de relacionar-ho amb els immobles.

I si els barregem? I si es complementen quan parlem de la història local i d'implantació territorial?

El paper del coneixement històric com a essencial per afrontar les polítiques sobre el patrimoni.

(L'arquitecte ha estat l'autor i director dels equips i sempre ha anat acompanyat. Crec que és un plantejament superat. La justificació sobre les tipologies, sobre les qualitats, sobre l'especificitat arquitectònica en tots els catàlegs em sembla que és un mètode recurrent i circular. No te massa perspectiva ni ajuda a la creació de coneixement global. El cas del Born a Barcelona, és un tema de discussió interessant)

(És tant interessant l'estudi de la implantació de l'església sobre el territori, la construcció de la xarxa parroquial territorial, la influència dels papats i concilis sobre les directrius d'influència i utilització artística

com la classificació de les obres concretes artístiques). El coneixement és basteix d'ambdues aportacions, barrejades. El territori és únic i es fa i desfà segons el conjunt d'aquests influències.

A més cal distingir entre els diferents tipus d'escenaris: els que incorporen valors positius pedagògics, els que ajuden a la comprensió i a la versemblança, els que evocuen i per tant creen condicions per la imaginació i comprensió temporals; i els que estan plens de soroll, d'excessives capes on cal un sobre esforç de racionalitat per la seva interpretació i coneixement.

Conseqüències pràctiques

Sense polítiques de dinamització del patrimoni conservat no hi ha encaix actiu de els peces dins el teixit ni dins el projecte.

Si el Patrimoni no s'explica, no te sentit més enllà de ser peça d'escenari

Si el Patrimoni no serveix per educar i millorar els coneixement no te justificació

Es a dir, la preservació del patrimoni forma part de les polítiques culturals i de ciutat quan aquesta l'entendem com un teixit de possibilitats que ens ha de servir, que ens ha de facilitar, que ens ha d'ajudar i ens explica.

Des d'aquest punt de vista el que cal és desenvolupar els instruments que calguin més enllà dels Catàlegs i Plans Especials Urbanístics per fer possible aquesta eina de coneixement.

(Hi ha peces o àmbits que proporcionen coneixement i que no es conserven ni es mantenen en el mateix lloc: camp d'urnes i necròpolis de Can Roqueta; descobertes de la muralla. Les coves dels anys cinquanta del segle XX són tant importants com les coves neolítiques de Sant Oleguer des del punt de vista de les restes evidents encara que expliquen els esdeveniments principals del relat de la ciutat. La illa de cases a la Ronda Collsalarca (Sauquet, Pedragosa, Muntanyola arqs) i la Plaça Espanya (varis arqs. Manel Larrosa) o l'operació de l'Eix Macià són tan importants com altres construccions més antigues en el relat de la ciutat. Un relat personal (dietaris) és tant important com un monument. No hi ha històries més importants que altres. Són diferents i totes contribueixen al coneixement. La selecció valorada correspon a un altre univers: el de la cultura, que és de naturalesa privada)

b) Compartir un Relat de la ciutat: Què és la ciutat, com ha arribat fins avui, quins trets la caracteritzen que siguin vàlids per propulsar-la, quina musculatura te?

Sabadell ha d'ajustar la ciutat existent (allò que és realment, la seva història, les seves vicissituds, la història de la seva gent, el tarannà local existent, la qualitat o qualitats del seu escenari urbà o no urbà...) a la ciutat del futur (els models de desenvolupament que es proposen o proposin) i aquest o aquests han de dissenyar el complex instrumental per explicar-ho i explicar-nos-ho a nosaltres mateixos.

Caldria explicar com la ciutat ha endegat en cada moment la seva gestió i relacionar les característiques específiques físiques, socials i polítiques amb la manera que s'ha optat per gestionar el creixement i la transformació.

Difícilment podem treballar per la preservació de la Memòria de la ciutat sense compartir el que és.

Des d'on? Què cal explicar? Tot? Una estilització? Els fets més rellevants? Un conjunt divers de fets?

c) Elaborar un projecte de futur de la ciutat: el model desitjat de desenvolupament de la ciutat

Definir un model de desenvolupament a llarg termini, identificable, conegut, compartit i fàcil d'entendre. Fàcil d'identificar-s'hi més enllà dels tòpics més o menys patriòtics. Ajustar el que s'ha definit i endegat.

Sense un projecte de ciutat que ens faci competitiu, reconeixibles, que reforci els punts més forts i atractius i que permeti identificar-nos col·lectivament amb aquest futur és molt difícil ajustar les polítiques de transformació i creixement amb les protectores i defensives.

La política sobre el patrimoni ha de formar part del projecte de ciutat, ha de ser-ne part activa i el desenvolupament urbanístic ha de ser pro actiu amb la utilitat del patrimoni

Cal un plantejament que interioritzi activament i funcionalment la memòria i el coneixement dins de la gestió de la modernització i transformació

Cal que qualsevol peça o part del teixit urbà o de l'espai obert sigui actiu i així sigui considerat. Els processos de creixement i de transformació que són vius i creen activitat han d'incorporar tota mena de peces per integrar-les activament. En cas contrari no ens convé aquest procés de transformació o no són ben escollides les peces

d) Compartir un Projecte cultural per la ciutat

Definir i compartir un projecte cultural per la ciutat, adequat al seu escenari, al seu relat, al seu model i que li serveixi per convertir-se en un mirall de les persones.

Les crisis o febleses pròpies de les característiques de la formació de la ciutat i de les seves elits podrien canviar si el relat del futur ha incorporat la cultura com a característica incorporada a la fesomia de la ciutat, a la seva marca, al seu valor.

En tot cas, des d'aquest punt de vista podríem parlar de quin tipus de projecte cultural i convindríem que aquell que encaixés més fidelment amb el seu desenvolupament històric i representatiu: l'industrial

Podem fer una política seriosa de conservació del patrimoni de bens immobles sense tenir present i integrada la política sobre els bens mobles?

La conservació del patrimoni moble forma part del “problema” del patrimoni i està clar que forma part del Projecte cultural.

Només cal veure com continua viu i sense resolució el debat entorn del Museu de la Indústria Tèxtil.

Cal un Museu Tèxtil? Quin tipus de museu? Gestionat de quina manera i per qui?; Un Museu quan han desaparegut els escenaris que el caracteritzen i s’han descontextualitzat les seves peces més interessants?

També ens hem de plantejar, quin és el paper del Museu d’Història per garantir el seu pes i caràcter d’equipament cultural específic de la Memòria dins la vida cultural de la ciutat?

Així doncs no podem separar la política museística de la política patrimonial si considerem que el patrimoni ens permet explicar la història del lloc, interpretar-la i debatre-la. Tampoc podem separar-la de la política cultural o del projecte cultural i per tant tampoc podem separar-la de la política ciutadana

e) Quines eines instrumentals ens caldrien

Si hem definit aquesta estreta relació entre el relat de ciutat, el se projecte de desenvolupament, el seu projecte Cultural i la política sobre el patrimoni basada en el coneixement i la memòria, cal pensar que ens falta una o unes organitzacions de caràcter institucional i amb la col·laboració de la ciutat que encapçalin i representin aquestes responsabilitats

Aquelles amb capacitat per escriure el relat, per mantenir i desenvolupar el model, per redactar i desenvolupar el projecte cultural

Ha de ser el Museu, especialment el d’Història?, Qui ha de gestionar i acompanyar als actors interessats en la gestió del patrimoni: quin paper cal que jugui el departament d’urbanisme? Quines formes de col·laboració han de formar-se?.

Sense aquesta direcció representativa no és possible escometre seriosament i amb èxit una bona política patrimonial. Ara no existe

- a) Oficina autònoma i integral amb capacitat de gestionar i portar la direcció de la política municipal sobre el Patrimoni. Des de l’elaboració dels instruments i la seva aprovació a l’acompanyament de la gestió. Des del foment i la recerca d’ajuts a la promoció de projectes i singulars per afavorir els criteris d’integració. Des del foment per la recerca d’actors i promotors per activar els edificis buits i inactius, a l’acomodació d’activitats compatibles en edificis inactius
- b) Àmbit institucional des d’on es relaciona el Projecte Cultural, el Relat de ciutat i les polítiques sobre el patrimoni i la Memòria i des d’on hi ha la responsabilitat institucional. Ha de ser el Museu d’Història? Ha de crear-se un nou organisme?. Aquesta institució ha d’incorporar la relació amb la ciutat i amb les seves representacions

5.- Un resum de les propostes

a.- Respecte als plantejaments globals (dirigit a polítics i interlocutors ciutadans)

- a) El patrimoni és una eina de coneixement i forma part de la memòria de la ciutat
- b) Cal compartir un Relat de la ciutat
- c) Cal compartir un Model de desenvolupament de la ciutat a llarg termini
- d) Cal compartir un Projecte Cultural per la Ciutat

b.- Respecte al repertori tècnic (dirigit a gestors i tècnics)

- a) Cal afavorir els escenaris i els paisatges amb més evocació
- b) Calen instruments menys protectors i reglamentistes i pel contrari mes pro actius i afavoridors
- c) Calen mesures per integrar les peces que calgui protegir aïlladament
- d) Calen instruments que incorporin aquells elements i peces que en el seu conjunt ens expliquin de la millor manera possible la ciutat
- e) Cal que els Plans i els instruments incorporin el coneixement, el Relat de la ciutat i per tant cal que els equips tècnics siguin orientats en aquesta direcció

c.- Respecte l'organització. (dirigit a polítics i gestors municipals)

- a) Oficina autònoma i integral amb capacitat de gestionar i portar la direcció de la política municipal sobre el Patrimoni. Des de l'elaboració dels instruments i la seva aprovació a l'acompanyament de la gestió. Des del foment i la recerca d'ajuts a la promoció de projectes i singulars per afavorir els criteris d'integració. Des del foment per la recerca d'actors i promotors per activar els edificis buits i inactius, a l'acomodació d'activitats compatibles en edificis inactius
- b) Àmbit institucional des d'on es relaciona el Projecte Cultural, el Relat de ciutat i les polítiques sobre el patrimoni i la Memòria i des d'on hi ha la responsabilitat institucional. Ha de ser el Museu d'Història? Ha de crear-se un nou organisme?. Aquesta institució ha d'incorporar la relació amb la ciutat i amb les seves representacions